

De mythe van de vertegenwoordigende inspraak

Er is in deze rubriek al eerder op gewezen: er waait een nieuwe (advies)wind op het Ministerie van O.C.&W. Het bestuur is daar positief over, maar de keerzijde van deze medaille vertoont een paar vlekjes. Allereerst vraagt 'al dat geadviseer' tijd. En die is voor een (amateur)bestuur beperkt. Dat impliceert weer dat andere zaken dus moeten blijven rusten. Of dát in het interne belang van de vereniging is, in het directe belang van de VON'ners, betwijfelt het bestuur wel eens.

Een tweede vlekje heeft te maken met wat wel eens 'de mythe van de vertegenwoordigende inspraak' heet. Kort gezegd behelst die het volgende. Het Nederlandse onderwijsbeleid komt tot stand in (nauw) overleg met 'het veld'. Maar het échte veld, de docenten merken daar weinig van. Zij worden namelijk *vertegenwoordigd* en vaak weten ze in de verste verte niet door wie. Bekend is dat de organisatiegraad van docenten Nederlands laag is; van wie niet georganiseerd is, wordt onder het regime van de mythe toch stilzwijgend min of meer aangenomen dat z/hij gerepresenteerd wordt. Als dat probleem al eens besmuikt in een overleg gesteld wordt, ontstaat er een ongemakkelijke situatie. Maar ook wie wel georganiseerd is, weet meestal ook niet welke 'inspraak' haar/zijn representant te berde brengt. Het verschil met de eerste categorie is, dat de laatste dat in principe wél kan weten.

De werking van de mythe wordt nog versterkt door de termijnen die in 'het overleg' gesteld worden; die zijn vaak zo kort of zo ongelukkig in het schooljaar gepositioneerd (vakanties) dat een ledenraadpleging onmogelijk is. Toen dit probleem op het laatste overleg van het *Platform van Vakinhoudelijke verenigingen in het voortgezet onderwijs* met het Ministerie besproken werd, reageerde het Ministerie – overigens erkennend dat er een probleem

was – dat het tot de bestuurlijke professionaliteit van de bestuurders en representanten behoorde, uitspraken te kunnen doen zonder daar een ledenraadpleging voor nodig te hebben.

De VON heeft in februari geadviseerd over het Concept Examenprogramma's vbo/mavo. Het bestuur heeft er behoefte aan in ieder geval achteraf 'aangesproken' te kunnen worden over zijn advies over dit voor heel wat leden zeer belangrijke document. Vandaar dat het advies in extenso in deze rubriek wordt afgedrukt.

Brief aan de staatssecretaris

T. Netelenbos
Staatssecretaris van O. C. & W.
Postbus 25000
2700 LZ Zoetermeer

Uw brief van 19 december 1996
Ons kenmerk B97-005
Uw kenmerk: VO/BOB-96035044

Onderwerp: Adviesaanvraag concept
examenprogramma's vbo/mavo

Nijmegen, 23 februari 1997

Geachte mevrouw,

Per boven aangehaalde brief heeft u de *Vereniging voor het Onderwijs in het Nederlands* (VON) advies gevraagd over de concept examenprogramma's vbo/mavo. De VON heeft met genoegen aan uw verzoek voldaan, zodat ik u bijgaande tekst kan toesturen. Het zal u niet verbazen dat de VON zich in haar advies hoofdzakelijk beperkt tot de vakinhoud van het schoolvak Nederlands.

Hoewel ook de tekst van het advies daar weinig onduidelijkheid over laat bestaan, wijs ik wellicht ten overvloede op de omstandigheid dat het schoolvak Nederlands een afwijkende opbouw en structuur heeft vergeleken met andere schoolvakken. Dat is er de oorzaak van dat de VON heeft moeten constateren dat het niet wel moge-

lijk was alle in uw aanvraag genoemde aandachtspunten zinvol te behandelen. Desalniettemin hoopt de VON met de bijgaande tekst een bruikbare bijdrage aan de vaststelling van de examenprogramma's te leveren.

Met vriendelijke groeten,

namens de VON

Jan Sturm (interim-secretaris)

Bijlage: Advies over het Concept Eindexamenprogramma mavo/vbo

Advies over het Concept Eindexamenprogramma mavo/vbo

1 Algemeen

1.1 Het bestuur constateert dat het onderhavige document ten onrechte een *eindexamenprogramma* genoemd wordt. Daarvan kan pas sprake zijn als het document naast de verzameling algemene doelen (*Preamble*) en eindtermen ook een helder zicht biedt op de te gebruiken toetsvormen en –procedures. Slechts die combinatie kan voldoende concreet maken waarop het (moeder)taalonderwijs de leerlingen moet voorbereiden. Het bestuur vraagt er dan ook aandacht voor dat zijn commentaar pas definitief kan worden als het over de thans ontbrekende informatie kan beschikken. Weliswaar behoren eindtermen toetsafhankelijk beoordeeld te (kunnen) worden, maar er is genoegzaam over het back-washeffect bekend om te doen inzien dat de gevraagde informatie onontbeerlijk is voor de vorming van een valide oordeel. Het zal voor de te ontstane praktijk heel wat uitmaken of de schrijfvaardigheid beoordeeld wordt op basis van een schrijfdossier dan wel een gestandaardiseerde toets.

1.2 Wat bij de formulering van de eindtermen basisvorming in het voortgezet onderwijs eerst voorgeschreven was – het ‘inbouwen’ van twee niveaus voor taalvaardigheid –, wat eigenlijk niet kon (Ten Brinke et al. 1989, p. 8-9) en uiteindelijk niet meer hoefde, is nu wel weer gepoogd. Naar het oordeel van het bestuur zijn de toen gesignaleerde problemen in het onderhavige document niet opgelost. De *Verantwoording* (pagina 12) schiet ter zake ernstig te kort.

1.3 Het bestuur is bezorgd over de geringe aandacht voor ‘procesdoelen’ in de eindtermen Nederlands. Ook Ten Brinke (1989, p.17-18) signaleerde dat probleem in zijn eigen werk en schreef het toe aan de aard van de gegeven richtlijnen. Als oplossing formuleerde hij een aantal affectieve en procesdoelen in een aparte paragraaf. Of die oplossing heeft ‘gewerkt’ is moeilijk te beoordelen.

In wezen is in dit document voor eenzelfde oplossing gekozen (de *Preamble* kan als zodanig opgevat worden), maar met veel meer ambitie en pretenties. Het bestuur betwijfelt of de inhoud van de *Preamble* ooit levende praktijk zal kunnen worden, tenzij op zo’n ‘eenvoudig niveau’ dat de kloof tussen de retoriek van het document en de praktijk van alledag onaanvaardbaar breed en diep wordt.

1.4 Het bestuur maakt er zich bezorgd over dat ook nu weer (zie Ten Brinke et al. 1989, p. 8) geen oplossingen zijn gevonden voor de problemen die voortvloeien uit de omstandigheid dat moeder-taalonderwijs goeddeels een concentrische structuur heeft; daarin onderscheidt zich een typisch vaardigheidsschoolvak van bijvoorbeeld een kennisschoolvak. Een consequentie van de concentrische structuur is dat leerplandenken langs (lineaire of cumulatieve) leerstoflijnen geen zinnvolle resultaten oplevert. Wil je desalniettemin in de eindtermen van zo’n schoolvak ‘progressie’ kunnen ‘zien’ dan zul je beheersingsgraden moeten formuleren. Afgezien van de problemen die Ten Brinke et al (1989, p. 8) in dezen al signaleerde, geraak

je dan in niet geringe toetsproblemen. Het onderhavige document laat de aangegeven problematiek – ten onrechte meent het bestuur – onbesproken. Zo niet de adviesvraag van de staatssecretaris. Die lijkt uitsluitend langs cumulatieve leerstoflijnen opgezet en stelt daardoor een aantal voor een 'leerplan' Nederlands niet zinvol te beantwoorden vragen.

2 De aandachtspunten uit de adviesaanvraag

2.1 Algemene vaardigheden, educaties en facetten

2.1.1 Naar het oordeel van de VON levert het voorgestelde examenprogramma Nederlands geen grote bijdrage aan het realiseren van de in de *Preamble* genoemde doelen. De reden daarvoor lijkt tamelijk triviaal: als het schoolvak bij moet dragen aan de doelen van de *Preamble* zal dat gaan ten koste van de realisering van de schoolvakspecifieke doelen. De tekst van het voorstel expliciteert een min of meer kwantitatieve relatie van 25 procent (10 van de 40 'doelen' uit de *Preamble*; pagina 17) en beperkt dat (afgezien van 1.8) hoofdzakelijk tot technische aspecten.

De VON is er overigens geen voorstander van deze beperkte relatie door uitbreiding alsnog te herzien. Het lijkt de VON verstandiger de ambities van de *Preamble* drastisch in te perken door daarin minder en realistischer doelen te formuleren.

2.1.2 De VON krijgt niet de indruk dat termen als doelen, eindtermen, thema's, algemene vaardigheden op consistente wijze gebruikt worden (vergelijk pagina 17). Dat maakt de beantwoording van de onderhavige vraag lastig. Bovendien lijkt de uitwerking van de bevraagde relatie in het voorstel Nederlands erg schetsmatig. Om één concreet voorbeeld te noemen: van thema 6 uit de *Preamble* vindt de VON weinig terug in de voorgestelde eindtermen, ook al stelt de tekst (pagina 18) dat dit 'onverkort voor het vak Nederlands (geldt)'. Daaraan wordt dan nog als specifiek voor Nederlands geldend aan toege-

voegd: 'De kandidaat kan de rol en het belang van Nederlandse taalvaardigheid aangeven in verband met het functioneren in een meertalige samenleving'. Hoe deze formulering (doel? eindterm? vaardigheid?) 'binnen alle exameneenheden van het kerndeel uitgewerkt' (pagina 19) is, ontgaat de VON ten enen male.

2.1.3 Gegeven de concentrische opbouw van het schoolvak Nederlands kan er sui generis geen spanning ontstaan tussen twee programma's in termen van cumulatieve leerstoflijnen. Of er spanning zou kunnen ontstaan in termen van beheersingsniveau blijft onduidelijk.

2.2 Afstemming met de basisvorming

Gegeven het opgemerkte in 1.4 en 2.1.3 van deze tekst zal het duidelijk zijn dat de drie vragen die onder dit aandachtspunt gesteld worden, niet zinvol te beantwoorden.

2.3 Voorbereiding op het secundair beroepsonderwijs

De VON acht succesvol instromen in het havo op basis van de voorgestelde 'leerstof' zeer wel mogelijk. Of zo'n instroom ook succesvol zal zijn in termen van beheersingsniveau dat gevraagd zal worden, is op basis van het voorgestelde niet te zeggen.

2.4 Haalbaarheid

Zolang geen beheersingsniveaus bekend zijn is het moeilijk in te schatten of het voorgestelde programma haalbaar is.

2.5 Relatie met de bestaande programma's

2.5.1 Voor het vak Nederlands ziet de VON bij de implementatie van het voorgestelde vakprogramma geen problemen rijzen die ook al niet bekend zijn bij het bestaande programma. Dat ligt geheel anders bij de implementatie van de *Preamble*. Als die meer dan papier moet wor-

den, zal er een forse investering in nascholing moeten plaats vinden.

2.5.2 Voor het leren adequaat leerlingen te begeleiden die moeten leren reflecteren op hun eigen leerproces zal eveneens nascholing noodzakelijk zijn.

Literatuur

Brinke, J.S. ten, et al., *Advies over de voorlopige eindtermen basisvorming in het voortgezet onderwijs*; Nederlands. Den Haag, Ministerie van O. & W., 1989.